

Zjištění z mezinárodního šetření TALIS 2018

Mezinárodní šetření o vyučování a učení (TALIS) organizace OECD je rozsáhlý projekt zaměřený na učitele, vedení škol a prostředí pro učení ve školách. Tato zpráva uvádí vybraná zjištění založená na výpovědích reprezentativního vzorku **učitelů a ředitelů tzv. nižších sekundárních škol – ISCED 2** (v případě ČR jde o **2. stupeň ZŠ a víceletá gymnázia**).

Předkládaná zpráva prezentuje **názory, pohledy a postoje** k daným tématům uplatňované **ze strany dotazovaných učitelů a ředitelů škol**. Nejde tedy o hodnotící konstatování na základě externí evaluace.

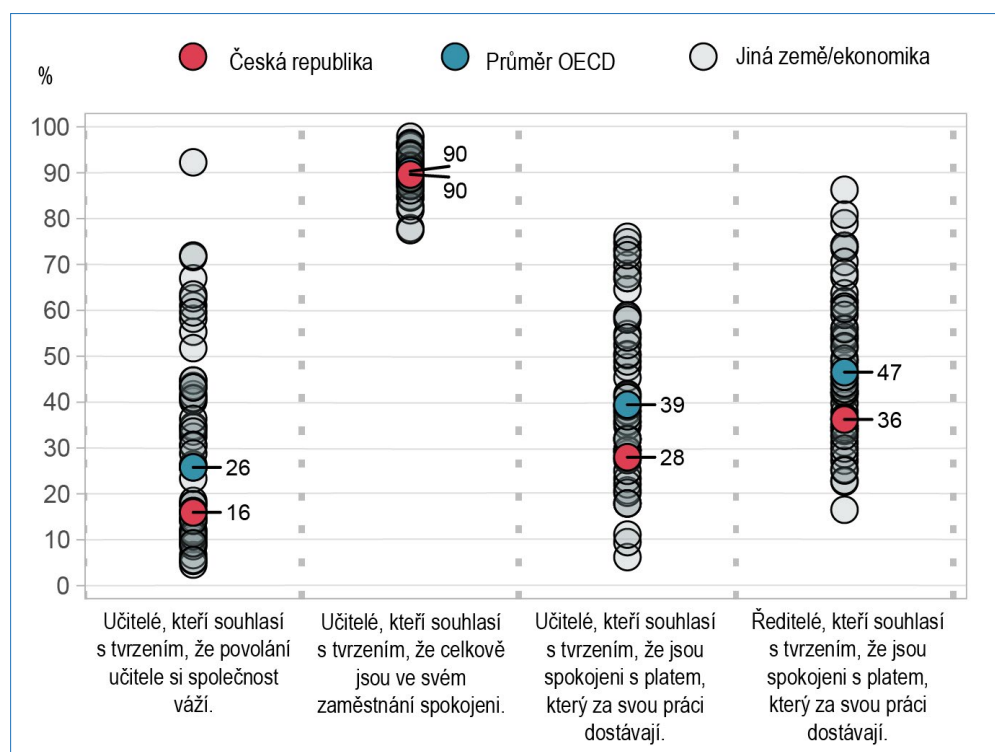

I. Co učitelé a ředitelé říkají o své práci

- Jedním z důležitých faktorů, které ovlivňují získávání a udržení učitelů, je **prestíž učitelského povolání**. Pro získání představy o vnímané prestiži profese se TALIS 2018 dotazoval učitelů a ředitelů, do jaké míry je podle jejich názoru učitelská profese ve společnosti ceněna: **16 % učitelů v České republice souhlasí s tím, že povolání učitele si společnost váží**, což je méně než průměr zemí a ekonomik OECD účastnících se TALIS (26 %).

Graf 1

Spokojenost učitelů a ředitelů s profesí

Zdroj: OECD, TALIS 2018 Databáze, Tabulky II.2.1, II.2.16, II.3.56, II.3.65, II.3.59 a II.3.66

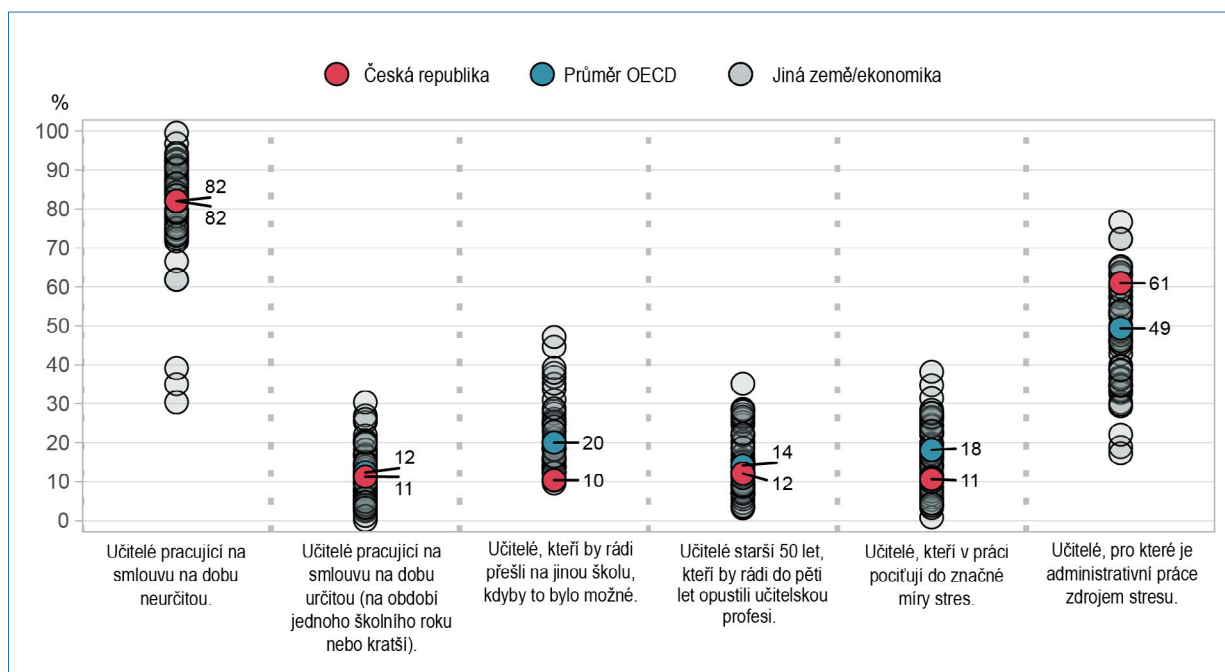
- Mezi roky 2013 a 2018 se v téměř polovině zemí a ekonomik zvýšil podíl učitelů uvádějících, že je učitelská profese ve společnosti ceněna. V České republice vzrostl v uvedeném časovém období podíl učitelů, kteří uvádějí, že učitelské povolání je ve společnosti ceněno, o 4 procentní body.
- TALIS definuje **spokojenost v zaměstnání** jako pocit naplnění a uspokojení pramenící z práce učitele. Spokojenost v zaměstnání může mít pozitivní dopad na přístup učitele k práci a na jeho výkon. V **České republice 90 % učitelů** uvádí, že jsou **ve svém zaměstnání celkově spokojeni** (průměr OECD 90 %). Dále **28 % učitelů** uvádí, že jsou **spokojeni se svým platem**, což je méně než průměr OECD (39 %).
- V České republice uvádí **96 % ředitelů škol**, že jsou **ve svém zaměstnání spokojeni** (průměr OECD 95 %). **36 % českých ředitelů** je **spokojeno se svým platem**, což je méně než průměr OECD (47 %).

II. Pracovní podmínky, profesní mobilita a riziko odchodu učitelů z profese

- Na spokojenost učitelů v zaměstnání má vliv celá řada faktorů. Velkou roli zde hraje nejen jistota zaměstnání, ale i profesní mobilita či pracovní podmínky. Co se týká jistoty zaměstnání, snaha zvyšovat finanční ohodnocení učitelů a ředitelů a zajistit jim smlouvy na dobu neurčitou se v mnoha zemích může dostávat do rozporu s potřebou omezovat náklady a zajišťovat flexibilitu ve vládních výdajích.

Graf 2

Pracovní podmínky, mobilita a riziko odchodu učitelů z profese

Zdroj: OECD, TALIS 2018 Databáze, Tabulky II.3.1, II.2.16, II.2.63, II.2.36, a II.2.43.

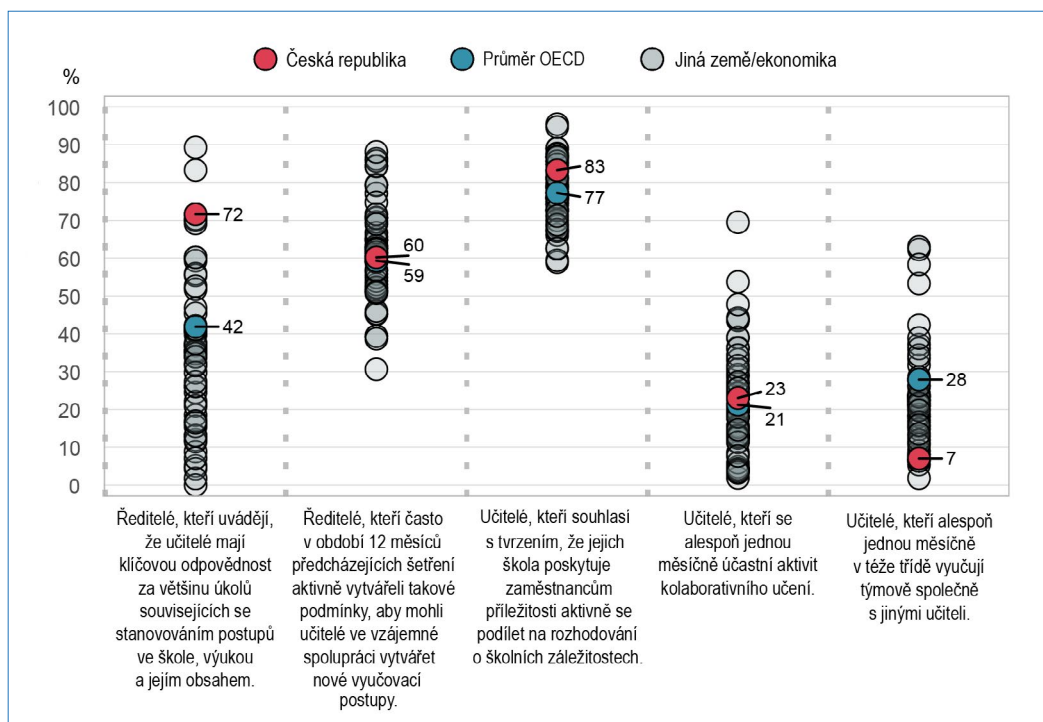
- **82 % učitelů** v České republice má **smlouvu na dobu neurčitou**, tj. trvalou smlouvu bez konkrétního data ukončení před odchodem do důchodu (průměr OECD 82 %). **11 % českých učitelů** pracuje na **smlouvu uzavřenou na dobu jednoho školního roku či kratší**, což odpovídá průměru zemí a ekonomik OECD (12 %). Od roku 2013 se v České republice podle TALIS nezměnil podíl učitelů se smlouvou na jeden školní rok či kratší.
- Při pohledu na oblast **mobility učitelů** se ukazuje, že **10 % českých učitelů by rádo přešlo na jinou školu**, pokud by to bylo možné (průměr OECD 20 %). V průměru zemí OECD lze říci, že učitelé, kteří by rádi přešli na jinou školu, se vyznačují tím, že jsou v zaměstnání méně spokojeni a učitelství pro ně nebylo první kariérou. Ve srovnání s jejich kolegy, kteří neuvažují o přechodu na jinou školu, se jedná o učitele mladší a s kratší pracovní zkušeností v dané škole. O změně školy častěji uvažují učitelé, kteří vyučují třídy s vyšším podílem znevýhodněných žáků, žáků s horšími studijními výsledky a žáků s problémovým chováním.
- **Odchod učitelů z profese** je dalším faktorem spojeným s mobilitou učitelů. Může ovlivnit výsledky žáků negativním dopadem na školní klima a implementaci kurikula. Může také představovat značné finanční náklady pro vzdělávací systém, neboť vede k potřebě nahradit kvalifikované učitele v dotčených školách. Jako zástupný indikátor pro riziko odchodu učitelů z profese užívá TALIS učitelé uváděné záměry setrvat v učitelské profesi. V České republice uvádí **24 % učitelů, že by chtěli opustit profesi učitele v následujících pěti letech** (průměr OECD 25 %). Dále **12 % českých učitelů ve věku do 50 let by chtělo v následujících pěti letech přestat vyučovat**, což je o něco méně, než činí průměr OECD (14 %).
- Spokojenost učitelů v zaměstnání a jejich ochota setrvat v profesi souvisí s mírou pociťovaného stresu. Stresující prostředí a situace mohou ovlivnit nejen práci a motivaci učitelů a ředitelů, ale také výsledky žáků. V České republice **11 % učitelů pociťuje v práci do značné míry stres, což je méně, než činí průměr OECD (18 %)**.
- Pro téměř polovinu učitelů v zemích a ekonomikách zapojených do šetření TALIS je **zdrojem stresu** příliš mnoho administrativní práce. Čeští učitelé a ředitelé uvádějí jako tři nejčastější zdroje stresu: **příliš mnoho administrativní práce, vycházení vstříc měnícím se požadavkům správních orgánů a zodpovědnost za výsledky žáků**.
- V zemích a ekonomikách TALIS byla u učitelů, kteří ve své práci do značné míry zažívají stres, zjištěna dvakrát vyšší pravděpodobnost, že opustí profesi učitele, než u jejich kolegů, kteří pociťují stres v nižší míře (v České republice je tato pravděpodobnost dvakrát až třikrát vyšší).

III. Podpora profesní autonomie, kolegiality a spolupráce

- Nedílnou součástí učitelského leadershipu jsou **příležitosti pro učitele podílet se na rozvoji vize školy a cílů**. V České republice uvádí 72 % ředitelů, že učitelé mají významnou odpovědnost za většinu úkolů souvisejících se školními pravidly a postupy, kurikulem a výukou, což je více než průměr OECD (42 %).

Graf 3

Autonomie, kolegiální a spolupráce

Zdroj: OECD, TALIS 2018 Databáze, Tabulky II.5.31, II.5.32, II.5.12, II.4.24 a II.4.1.

- Inovace ve škole** vyžadují podporu kolegů a vedení ze strany ředitele. V České republice uvádí 87 % učitelů, že pracují v kolaborativním školním prostředí charakterizovaném vzájemnou podporou (průměr OECD 81 %). Kromě toho 60 % českých ředitelů uvádí, že přijímá opatření na podporu spolupráce mezi učiteli při rozvoji nových vyučovacích postupů, což se statisticky významně neliší od průměru OECD (59 %).
- K rozvoji **kolaborativního školního prostředí** může přispět vedení školy. **83 % českých učitelů** souhlasí s tvrzením, že jejich škola poskytuje zaměstnancům příležitosti k aktivní účasti na rozhodování ve škole (průměr OECD 77 %). V průměru zemí OECD bylo zjištěno, že učitelé, kteří se mohou aktivně podílet na rozhodování, se častěji účastní kolaborativních aktivit.
- Profesní spolupráce** se může stát pevným základem pro rozvoj inovativních a efektivních vyučovacích postupů. V průměru napříč zeměmi OECD bylo zjištěno, že učitelé, kteří se účastní kolaborativních aktivit zahrnujících vyšší míru vzájemné závislosti učitelů, častěji využívají efektivnější vyučovací postupy. Mezi ně patří například skupinová práce žáků. Profesní spolupráce není nicméně v zemích a ekonomikách zapojených do TALIS příliš častým jevem. V České republice uvádí účast na společném profesním učení alespoň jednou měsíčně **23 % učitelů** (průměr OECD 21 %) a 7 % učitelů se alespoň jednou měsíčně zapojuje do týmové výuky (průměr OECD 28 %).

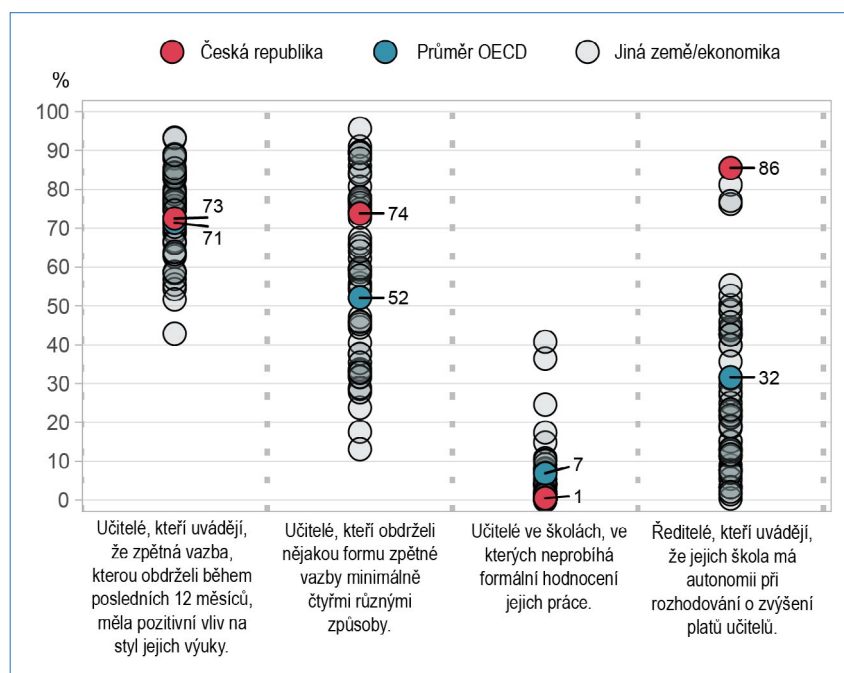
IV. Využívání systémů zpětné vazby a hodnocení

- Důležitým nástrojem ke zvýšení kvality výuky je **zpětná vazba pro učitele**, jejímž hlavním cílem je podpořit učitele, aby mohli lépe porozumět svým vyučovacím metodám a postupům. Zpětná vazba může zvýšit efektivitu učitelů tím, že bere v úvahu silné stránky a řeší slabé stránky jejich pedagogické práce. V České republice pouze **1 % učitelů** uvádí, že nikdy ve své škole neobdrželi zpětnou vazbu (průměr OECD 10 %). V průměru jsou v celé OECD nejzmiňovanější formy zpětné vazby založeny na pozorováních ve třídě a na výsledcích žáků. V České republice jsou nejběžnější uváděnými formami hospitace, výsledky školy a tříd a zjišťování názorů žáků na výuku učitele.

- **73 % českých učitelů**, kteří v průběhu 12 měsíců předcházejících šetření obdrželi **zpětnou vazbu**, uvádí, že **měla na jejich pedagogickou praxi pozitivní dopad** (průměr OECD 71 %). Pozitivní dopad zpětné vazby na výuku častěji uvádějí učitelé, kteří obdrželi zpětnou vazbu ve více různých formách. To platí ve všech zemích a ekonomikách účastnících se TALIS včetně České republiky. Dále pak 74 % učitelů v České republice uvádí, že v určitém okamžiku obdrželi zpětnou vazbu na základě nejméně čtyř různých typů informací, což je více než průměr OECD (52 %). Mohlo se jednat o následující typy zpětné vazby: hospitace, zjišťování názorů žáků na výuku, hodnocení znalostí učitele v oblasti vyučované látky, externí výsledky žáků (např. výsledky národního testování), výsledky školy a tříd (např. prospěch, výsledky projektů, výsledky testů), sebehodnocení vlastní práce učitele (např. prezentace hodnocení portfolia).

Graf 4

Zpětná vazba a hodnocení

Zdroj: OECD, TALIS 2018 Databáze, Tabulky II.4.48, II.4.47, II.3.30, II.5.1 a II.3.48.

- Aby bylo **hodnocení efektivní**, musí mít vhodné důsledky. S formativní funkcí hodnocení úzce souvisí např. přidělení mentora za účelem zlepšení výuky či upřesnění plánu dalšího vzdělávání. V České republice pracuje 99 % učitelů ve školách, v nichž upřesnění plánu profesního rozvoje běžně následuje po hodnocení učitele (průměr OECD 90 %), a 71 % učitelů pracuje ve školách, v nichž po hodnocení učitele běžně následuje zajištění mentora (průměr OECD 71 %).
- Cíl zajistit dobrý výkon a splnění standardů může být navázán na **výkonnostní pobídky**, jako je například zvýšení platu či finanční odměna. V České republice 91 % učitelů pracuje ve školách, ve kterých je formální hodnocení alespoň někdy následováno zvýšením finančního ohodnocení. Tento podíl se od roku 2013 nezměnil.

V. O šetření TALIS

TALIS pro získání dat používá učitelský a ředitelský dotazník. Hlavním cílem je zprostředkovat mezinárodně srovnatelné informace relevantní pro rozvoj a implementaci politik zaměřených na vedení škol, učitele a výuku, s důrazem na aspekty ovlivňující žáky a jejich učení. TALIS dává prostor učitelům a ředitelům, umožňuje jim se vyjádřit, a pro klíčové oblasti tak poskytnout analytické podklady pro další rozvoj v oblasti vzdělávací politiky.

TALIS pomáhá tvůrcům vzdělávací politiky revidovat a rozvíjet podmínky pro práci učitelů a ředitelů směřující k efektivní výuce a učení. Stejně tak TALIS pomáhá učitelům, ředitelům a dalším zúčastněným aktérům vzdělávací politiky reflektovat jejich postupy a nalézat způsoby jejich rozvoje. Zároveň TALIS pracuje s dřívějšími výzkumnými poznatky a přináší podněty pro výzkum budoucí.

- **TALIS 2018** byl zaměřen na **devět hlavních témat**, mezi něž patří: *vzdělávání učitelů a počáteční příprava, spokojenost učitelů v profesi a motivace, zpětná vazba učitelům a jejich rozvoj, subjektivně vnímaná zdatnost učitele, vyučovací postupy*. Přidána byla také témata prolínající se ostatními: *inovace, rovnost a rozmanitost*.

- **Mezinárodní cílová populace TALIS** je tvořena **učiteli a řediteli tzv. nižších sekundárních škol**, a to **bez ohledu na zřizovatele** (úroveň ISCED 2). TALIS 2018 nabídl tři volitelné moduly: 15 zemí a ekonomik se zapojilo do sledování učitelů a ředitelů prvního stupně (úroveň ISCED 1), 11 se zapojilo do sledování vyššího sekundárního stupně (úroveň ISCED 3), 9 včetně České republiky realizovalo sběr dat také ve školách zapojených do mezinárodního šetření OECD PISA 2018 (tzv. TALIS-PISA link).
- V každé zemi byl pro dotazování vybrán reprezentativní vzorek minimálně 200 škol a 4 000 učitelů. Všech součástí TALIS 2018 se celkem zúčastnilo přibližně **260 000 učitelů** reprezentujících více než 8 milionů učitelů ze **48 států a ekonomik**. V **České republice** bylo na úrovni nižších sekundárních škol zapojeno **3 447 učitelů a 218 ředitelů**.
- **Zjištění TALIS 2018** jsou **zveřejněna ve dvou částech**. První část mezinárodní zprávy *Teachers and School Leaders as Lifelong Learners*, zveřejněná 19. června 2019, popisuje dimenzi profesních znalostí a dovedností učitelů a ředitelů. Druhý díl, *Teachers and School Leaders as Valued Professionals*, zveřejněný 23. března 2020, se zaměřuje na dimenze prestiže, kariérních možností, spolupráce, zodpovědnosti a autonomie.
- **Česká školní inspekce** zveřejnila 23. března 2020 druhé rozšířené vydání **národní zprávy**, která je dostupná [zde](#).
- Všechna data uvedená v této Country note pocházejí z druhého dílu mezinárodní zprávy. Doplnující zdroje dat (kromě těch uvedených u grafů) jsou pro Část I: Tabulky II.2.5 a II.2.27; pro Část II: Tabulky II.3.6, II.2.22, II.2.63, II.2.43, II.2.47 a II.2.67; pro Část III: Tabulky II.5.37, II.4.24 a II.4.17; a pro Část IV: Tabulky II.4.37, II.4.44, II.4.55, II.3.42 a II.3.52.

Zodpovědnost za publikování této zprávy nese generální tajemník OECD. Vyjádřené názory nemusí nutně vyjadřovat stanovisko členských států OECD.

Tento dokument a zveřejněné údaje jsou prezentovány bez jakýchkoli předsudků k suverenitě jakéhokoli teritoria, hranic a názvů.

Nejedná se o oficiální překlad OECD. Kvalita překladu a koherence s originálem jsou zodpovědností autora překladu. V případě nesouladu originálu a překladu může být pouze originál považován za validní.

Použitý zdroj

OECD (2020), TALIS 2018 Results (Volume II): Teachers and School Leaders as Valued Professionals, TALIS, OECD Publishing, Paris

Více informací o TALIS 2018 na: <http://www.oecd.org/education/talis/>

Datové podklady jsou dostupné na: <http://www.oecd.org/education/talis/talis2018tables.htm>

Prozkoumávejte, porovnávejte, vizualizujte data na: <http://gpseducation.oecd.org/>

Otázky je možné směřovat na:

ČESKÁ ŠKOLNÍ INSPEKCE
Oddělení mezinárodních šetření
posta@csicr.cz

Autor country note:

Pablo Fraser, Gabor Fulop, Massimo Loi, Markus Schwabe
Directorate for Education and Skills, OECD